

ПИТАЊА.

Под овим насловом даје уредништво *Гласника* могућност научницима, књижевницима и уметницима да постављају питања читавој публици у Јужној Србији и иначе — и оној високо културној и оној најширој, из свију области науке, књижевности и уметности. И ако је уредништву *Гласника* на првом месту стало до обавештења о предметима који се тичу Јужне Србије, јер се Скопско Научно Друштво првенствено њима бави, оно неће одрећи гостопримство ни питањима, која се односе на друге наше крајеве, нарочито, пак, кад су у вези са Јужном Србијом. Уредништво се нада да ће овим питањима успети да се од публике прикупе податци, који се иначе не би могли прикупити, или сазнаду ствари, које се иначе не би могле сазнати, или, најзад, ако то увек не успе, а оно барем да ће се пробудити интерес за разбирање, сазнавање и прикупљање научних, књижевних и уметничких објеката и података о томе.

У нас још свуда, а нарочито у новоослобођеним крајевима на југу, има врло много да се сазна, не само од културних људи, већ и од најширих слојева народне масе. Културни људи знају, било из читања, било иначе из разбирања пуно података о знаменитим људима, о њиховом животу и раду, о њиховим завештањима, писмима, белешкама, дневницима, рукописима, сликама и другом којечем; даље о важним догађајима, историјским објектима и тако даље. Њихова саопштења о тим стварима увек су драгоцене. Наша широка народна маса зна још врло много до сада непознатих речи, нових значења старих, још пуно традиције, обичаја и веровања. И њена су саопштења често драгоцене за упознавање језика, живота, обичаја и примитивне културе. Из тих разлога уредништво *Гласника* скреће пажњу свакоме ко се бави науком, књижевношћу или уметношћу, да му шаље сва питања, о којима се жели обавестити, да их објави.

На питања која би овде била наштампана, уредништво *Гласника* моли свакога, ко шта зна да одговори. Они одговори, који буду довољни и јасни биће штампани у нарочитој рубрици, која ће носити наслов *Одговори*, тако да ће одмах бити приступачни читавој нашој јавности, и, евентуално, одмах бити коригирани и допуњени од оних читалаца, који знају што боље и више.

ШТА ЗНАЧИ КАМЕН О ВРАТУ?

У 65 члану *Законика Данила Првог, Књаза и Господара Слободне Црне Горе и Брда*, који је „установљен 1855 године на Цетиње” и који је наштампан у Новом Саду, у Књигопечатњи Др. Дан. Медаковића исте године, налази се оваква одредба: „Који би Црногорац или Брђанин по данас дошао суду на жалбу, са обешеним каменом о врату, био прав, или крив, биће телесно кастигат”.¹

Од како сам прочитао ову одредбу непрестано ме је интересовало шта може значити обешени камен о врату, па сам питао за кога год сам мислио да ме може о томе обавестити. На сва питања, или сам добио одговоре произвољне и

¹ Архив за правне и друштвене науке, књ. X, св. 5, стр. 376.

фантастичне, или да је ствар непозната. Једино г. Лазо Поповић, директор гимназије на Цетињу, послао ми је 21. децембра 1922 године, одговор који бар донекле задовољава. Његов одговор гласи:

„Догађало се да неки Црногорац дође на Цетиње са обешеним каменом о врату да се жали Књазу Данилу или Врховном Суду, због неке, по његовом мишљењу, велике неправде и напасти, учињене од стране нижег суда или племенских главара. Да би боље умиловио Књаза и Суд, такав би привезао шупаљ камен о липову личину или скромут (павит, бијела лозица, *clematis vitalba*) објесио га себи о врат, па, скоро пузећи по земљи, изашао пред њих, кумећи и преклињући да га од напасти и зулума спасу. Тај ропски и понижавајући начин тражења заштите и правде дирао је слободоумни дух правичног и витешког Књаза Данила, те је у свом *Законику* унио одредбу, да се такав „тјелесно кастига“, без обзира да ли је прав или крив.

„Зна се да је пошљедњи који је с каменом о врату дошао да тражи заштиту код Књаза Данила био неки Марко Влаховић, зидар из Црмнице и да је због тога био по *Закону* кастигат.

„Како изгледа обичај вјешања камена о врат не води своје порекло из Црне Горе, него је пренешен из неке друге земље, те му тамо и треба тражити коријена. Колико се сјећам постоји у пјесми *Бој на Варни* неки став, у коме се каже да се кренуло руском цару у Петроград 3000 Грка и Бугара са објешеним камењем о врату да га моле да их избави Турака и њихова зулума. Говори се да је ову пјесму написао владика Раде у својој седамнаестој години.“

Толико Г. Поповић. Песма пак на коју мисли, биће да је она, коју је као младић певао владика Петар II и коју је наштампао Сима Милутиновић под насловом *Нова пјесма црногорска о војни Русах и Тураках, почетој у 1828-ом году*. У њој се казује како је руски цар Никола написао ферман султану Мурату да су му додијале тужбе „од Србије и од Бугарије, Каравлашке и Карабогданске, од све Грчке и Анадолије... на проклете Турке зулумћаре...“ и како су му синоћ дошле довуције:

Од простране земље Шумадије.
Пет стотина довуција дође
Сваки по кам о грлу донесе.
Сташе викат гласом јединијем:
Хај, помагај, царе господаре...¹

После овога остаје ми да поменем, колико је мени познато, само још један податак о камену о врату. Он је из једне народне песме коју је такође забележио Сима Милутиновић од попа Рада Кнежевића из Бјелопавлића и гласи:

Мало било, много не трајало,
Ето иду два Пармаковића
Од крвава Спужа на Крајину
Ђе камење о грлу ношаху,
А кукаху кано кукавице
Уз кољено паше Мехмед-паше:
А помагај, пашо господаре,
Од зулума живјет не можемо,
Од зулума Петра Бошковића,
Он је нашу сестру заробио,
Заробио па ју покрстио,
Пак је узе за вјерену љубу,
Шњом је Петар и два сина имо
Да таквијех у сва брда нејма.²

¹ Чубро Чойковић, Црногорац, Пјеванија црногорска и херцеговачка, Лајпциг 1837, стр. 81–90.

² Ibidem, 66.

Да се, кад се ишло на жалбу, носио камен о врату, мислим да се, из свега реченога, јасно види. Оно што није јасно, то је зашто се носио камен о врату и шта је он значао. То је оно што држим да треба објаснити. Г. Ј. Поповић мисли да је жалилац носио камен о врату „да би боље умилиставио Књаза и Суд.” Можда има и које друго, можда боље објашњење. Због тога мислим да то питање мора и даље остати отворено и да и даље треба распитивати старе људе: зашто се носио камен о врату и шта је он представљао. Да није представљао тегобу противу које се жали? Можда је онај који га је носио њиме хтео да покаже своју погруженост? Можда је значао и што друго. Можда све речено и не представља цео обичај ношења камена о врату. Можда има каквих обичаја приликом метања камена о врат. Можда има каквих обичаја и приликом скидања с врата. Можда има још шта. Све би то требало лепо испитати и описати. Јамачно ће бити још старих људи који ће шта знати о ношењу камена о врату. Ради њих је понајвише и постављено ово питање.

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ДВОСТРУКО САХРАЊИВАЊЕ.

У неким крајевима нашега народа, на име у јужним и западним (Дебру и околини¹ и Боки Которској), постоји обичај да се мртваци, пошто неко време остану у гробу, раскопавају, па им се кости оперу водом и вином и понова сахране. Детаљи овог двоструког сахрањивања мало су познати, због тога је потребно цео обичај описати, тачно и потпуно, свуда где постоји.

Сличан је с овим један обичај у неким крајевима предратне Србије.— У Узовници (срез Азбуковачки) је обичај да се са мртвацем, који умре од јектике, сахрани и боца с вином, која се после четрдесет дана вади из гроба и даје од оног вина свима укућанима да пију, да се не би поразбољевали од јектике². У Младеновцу (срез Косасмајски) кад умре ко од јектике, на капку од сандука направе мали отвор, са заклопцем, па на гробу неко од његових укућана у тај отвор метне стакленце са црним вином. О четересници укућани раскопају гроб, изваде стакленце и оним се вином сви запоје, да не би добили јектику. Где нема вина, ту се испече корен старог кукуруза и меће у сандук код умрлога од јектике, и кад се наврши четрдесет дана, вади се из гроба и даје укућанима по неколико зрна³. — И овај обичај треба описати свуда где постоји.

Најзад, да споменем да у многим румунским селима, у Источној Србији постоји обичај, да се мртац после месец или два дана, негде на четрдесет дана или пола године од смрти, раскопа и да га фамилија још један пут види, да над њим кука, да га љуби и залије вином, па се понова закопа. Као узрок наводи се превелика жалост за умрлим, која се, тобож, на тај начин умањује⁴.

Можда сличних обичаја има још где у нашој земљи. Сва ова откопавања и поновна закопавања мртваца треба описати тачно до најмањих детаља, како се грше и испитати шта се наводи као узрок зашто се врши. — Све описе треба слати Уредништву Гласника Скопског Научног Друштва.

Т. Р. Ђ.

¹ Брајштво, књ. IX—X, стр. 438—439.

² Здравље, год. I, стр. 83.

³ Штампа за 1905, бр. 258. И ако је ово саопштење демантовано у Штампи бр. 264, ја сам сазнао да је овај обичај у Младеновцу у истини постојао.

⁴ Тих. Р. Ђорђевић, Кроз наше Румуне, Београд 1906, стр. 41—42; Ж. Стевановић Српски Етнографски Зборник, књ. XXXII, стр. 400.